

ОТРАЖЕНИЕТО НА КОРЕЙСКАТА ВОЙНА ВЪРХУ ГРЪЦКО-ЮГОСЛАВСКОТО СБЛИЖАВАНЕ И РОЛЯТА НА САЩ В НЕГО (1950 – 1952 Г.)

Димитър Добрев

THE REFLECTION OF THE KOREAN WAR ON THE GREEK-YUGOSLAV RAPPROCHEMENT AND THE ROLE OF THE USA IN IT (1950 – 1952)

Dimitar Dobrev

Abstract: *The Korean war had a highly radicalizing effect on the East-West relations. It led to the militarization of NATO, transforming the West into an irreconcilable ideological enemy of the Soviet world, and changed American strategic thinking. The latter had a direct relation to the accession of Greece and Turkey in the Atlantic Pact in February 1952 and to the strengthening of the defence contacts with Yugoslavia. The Korean conflict also reflected on the Balkans, where the fear of a “Korean model” aggression may be one of the major factors in the rapprochement between Athens and Belgrade, despite the ideological differences in the systems of the two countries.*

Keywords: Korean War, NATO, United States, USSR, Greece, Yugoslavia, Greek-Yugoslav rapprochement.

Темата за гръцко-югославските отношения е разглеждана в някои нови изследвания, като фокусът попада най-вече върху двустранните контакти между двете държави на регионално ниво и сътрудничеството в рамките на подписаните през 1953/1954 г. Балкански пактове (Hatzivassiliou 2004; Stefanides 1986; Vukman 2012). Разликата между периода от

лялото на 1950 г. и есента на 1952 г. и процеса на изграждане на Балканския съюз от края на 1952 г. и началото на 1953 г. е ясно доловима. Докато през втория период процесът на гръцко-югославско сближаване има по-скоро регионално измерение, то периодът 1950 – 1952 г. може да бъде поставен в по-широкия контекст на разрастване зоната на отговорност на НАТО

към Балканите. Целта на настоящия анализ е да се хвърли повече светлина върху връзката между събитията в Корея и гръцко-югославското сближаване, като един процес, гъвкаво направляван от САЩ. Може да се открие стремежът на Вашингтон да изгради стабилен южен фланг на Алианса, който трябва да съдържа всеки опит за комунистическа експанзия и да елиминира възможността от локална война.

До 1950 г. политиката на съдържае функционира без особени проблеми, като основният елемент от нея по отношение на Съветския съюз, според Вашингтон, трябва да бъде базиран на дългосрочното и търпеливо ограничаване на съветските експанзионистични стремежи чрез умело прилагане на контрасила в серия от постоянно променящи се географски и политически точки (X 1947: 575 – 576). За тази цел планът „Маршал“ укрепва социално и икономически демокрациите на Стария континент, за да се противопоставят успешно на СССР, който е разглеждан не само като традиционна сила, но и като център на „революционна идеология“ (Hatzivassiliou 2014: 86). По същото време създаденият през април 1949 г. Северноатлантически договор поема защитата срещу съветската заплаха, а доктрината „Трумън“ оформя мащаба на американското влияние в Източното Средиземноморие. Съветският съюз също консолидира позициите си на Балканите, Централна и Източна Европа, а след дълга гражданска война комунистите установяват контрол и върху континентален Китай (Узунов 2005: 60). Въпреки всичко това към 1949 г. Джордж Кенън не смята, че Кремъл е в състояние да провежда военно-експанзионистична политика след усилията си срещу Германия, тъй като реконструкцията на съветските фабрики и градове е била спешна, изтощавайки и малкото от останалите налични човешки активи и капитал. Според него „далечните приключения, целящи завладяването на допълнителни земи, не са правдоподобни“ (Mayers 1988: 109). През 1947 г.

в реч пред Националния военен колеж, Уилям Булит от Държавния департамент твърди, че „поради американския монопол върху атомната бомба руснаците няма да се впуснат във война на широк фронт, те ще се стремят да избягват въоръжен конфликт със Запада, като в същото време ще преследват целите си чрез подривна дейност“ (Амброуз 1995: 90). Така до 1950 г. СССР и комунистите са разглеждани главно като политическа заплаха, която по-скоро би действала чрез потенциална „пета колона“, отколкото с военна сила (Heuser 1991: 20). През 1949 г. обаче военностратегическата обстановка между Москва и Вашингтон се променя, след като Съветите изпробват първата си атомна бомба, което има директен ефект върху неоспоримия до този момент американски ядрен монопол. Трябва да се отбележи, че още през април 1950 г., именно във връзка с новата военностратегическа обстановка в света, стратегите на НАТО смятат, че ако Кремъл постигне целите си в Европа, това „ще бъде последвано от интеграция на икономическите и индустриални ресурси на евразийската земна маса, за да се постави СССР в позиция, от която Северна Америка може да бъде отслабена чрез комунистическа инфилтрация и икономическо изтощение“ (Pedlow 1997: 220). Това показва, че САЩ и Западът няма по какъв друг начин да реагират на преминаването на 38-мия паралел от севернокорейската армия, освен като се противопоставят с всички средства, защото според тях Съветският съюз вече е преминал етапа на възстановяването си и се намира в експанзия. За разлика от по-ранните кризи, Кремъл изглежда готов да използва танкове и артилерия за да постигне целите си (Beisner 2006: 324). Вече СССР не се разглежда само като икономическа и политическа, но и като военна заплаха. Според схващанията във Вашингтон, военната сила се е превърнала във важен инструмент в съветската външна политика и Кремъл е бил съдържаен само заради американските ядрени оръжия

(Kugler 1990: 51). Загрижеността на Запада за собствената му сигурност се засилва, защото СССР изглежда, че притежава възможността да използва сателитите си за военни действия, вариращи от локална агресия в една или повече точки по периферията на „съветския свят“, до всеобща война (Kaplan 1980: 101). Според Дийн Ачесън „комунистите са подпомогнати от факта, че много по-сложните демократични общества на Европа се възстановяват по-бавно социално, икономически и политически от войната, отколкото далеч по-простия организъм на Русия“ (Acheson 1987: 493). През юли 1950 г. в доклад пред Конгреса, Хари Труман твърди, че САЩ трябва да помогнат на свободните нации, свързани с тях в общата отбрана, да увеличат военната си сила срещу бъдеща агресия (Acheson 1987: 421). Към това трябва да се прибави, че западноевропейските държави нямат доверие в способностите на НАТО да парира атака в севернокорейски стил, тъй като администрацията на Труман вярва, че американският принос за Северноатлантическия пакт се състои във финансовата помощ и количеството атомно оръжие, с което разполагат военновъздушните сили на Съединените щати. Както отбелязва британският Форин офис през юни 1949 г., подобна „вяра е до известна степен...продължение на старите изолационистки чувства“ и на факта, че стратегията се базира на междуконтиненталните бомбардировачи, които ще премахнат възможността американците да се сражават в друга сухопътна война на Стария континент (Lafeber 1989: 462). Така в началото на 1950 г., близо година от създаването си, цялата структура на НАТО се проявява като празна черупка. Алиансът се оказва твърде слаб поради политическите и икономически ограничения, които пречат на организацията да се превърне в ефективен военен съюз, а стратегическата концепция набляга на континенталната отбрана на западноевропейските нации (Kugler 1990: VIII). Въобще стратегическите възгле-

ди на Северноатлантическия пакт се изменят в съответствие с промяната в доктриналните схващания в резултат от развитието на международните отношения, военното дело и баланса между НАТО и съветския блок (Баев 2010: 73).

Към началото на 1950 г. Съединените щати са насочили вниманието си към Балканите. До този момент доктрината „Труман“, макар прилагането ѝ да съдейства за изхода от гръцката гражданска война (1946 – 1949), си остава по-скоро локална инициатива, която обаче изиграва ключова роля за приобщаването на Балканския регион към Евроатлантическата отбранителна зона (Hatzivassiliou 2014: 83; Баев 2010: 57). Тя прокарва онази тънка червена линия, която маркира границите на вече установените сфери на влияние и затръшва вратата пред нова революция. Гърция (заедно с Иран и Турция) е първата „точка на триене“ и антагонизъм в следвоенния период между Запада и Съветския съюз. Тя става и първото бойно поле в борбата между прозападни и прокомунистически сили от втората половина на 40-те години (Chourchoulis, Kourkouvelas 2012: 497 – 798). Още преди приключването на Втората световна война, редица гръцки политически лидери са разтревожени от съветското спускане към Балканите и вероятната поява на ос София – Белград, която ще се ползва с подкрепата на Кремъл и ще бъде насочена срещу Гърция. Освен това България се появява като основен поддръжник на съветската политика след 1948 г., наред с все още пресния спомен за разполагането на български войски в Западна Тракия през Втората световна война (Hatzivassiliou 1992: 145). Всичко това поражда психоза в гръцкото общество, наред с натиска на гражданската война в страната, и е причина Атина (и Анкара) непрекъснато да поставя въпроса пред политическото ръководство на САЩ за включването на страната в НАТО. Обаче до септември 1950 г. включването на Гърция и Турция

в структурите на Северноатлантическия пакт не е предмет на дискусии, главно заради нежеланието на голяма част от държавите-членки да разширят отбранителните си ангажименти към района на Балканите. Ситуацията за Атина се променя през 1948 г. с развитието на разкола Тито – Сталин. Разривът между двамата комунистически лидери веднага е оценен от Панайотис Пипинелис¹ като позитивно развитие в района, унищожавашо перспективите за славянско-комунистическа ос. Това от своя страна подобрява геополитическата позиция на Гърция (Hatzivasiliou 2004a: 336, 339, 341). За Атина е от особено значение всяка промяна в югославската външна политика, защото Белград е основен източник на доставки за гръцките партизани (Stefanides 1986: 316). Възползвайки се от настъпилите изменения, на 28 октомври 1949 г. Константинос Цалдарис, заместник министър-председател на Гърция, в разговор с американския държавен секретар излага идеята на гръцкия генерал Стилянос Китрилакис за изграждането на източен отбранителен пакт, в който да влизат Гърция, Турция и Югославия. Дийн Ачесън обаче смята такъв пакт за „преждевременен“, каквато е и позицията на британския Форин офис, но ще „приветства“ гръцко-югославското сближаване (FRUS 1977: 460; Stefanides 1986: 326). Освен върху Гърция, на Балканите от 1948 – 1949 г. е налице значителен икономически и политически натиск върху Югославия от страна на Източния блок, след като СССР и сателитните комунистически режими прекратяват договорите си за приятелство с Белград, наред с движението на войски към югославските граници. В меморандум до Д. Ачесън от 6 януари 1950 г. Дж. Кенан набляга на факта, че опитът да се свалят Тито чрез вътрешен преврат се е провалил и Москва трябва да реши дали да използва военни средства, или ще остави югославския

лидер да руши единството на комунистическия свят (Heuser 1991: 25). Точно по тази причина, след атаката срещу Южна Корея, Х. Труман нарежда на американското стратегическо разузнаване да наблюдава с повишено внимание съветската активност в района около Югославия и особено над България, наред със зоната на Северна Европа. Атака срещу Турция и Гърция се оценява като малко вероятна, но в случая с Югославия е различно (Heuser 1991: 31). Първото предупреждение за Тито е съветската нота от август 1949 г., с която СССР заплашва Белград, че ще използва „други средства“ срещу режима в Югославия (Rajak 2017: 70). Вторият фактор е непрекъснатото нарастване числеността на източноевропейските армии заедно с потенциала им за водене на война, наред с изграждането на фортификации по границите на България, Унгария, Румъния и Албания с Югославия, като се подчертава по-малкото усилие в укрепването на българо-гръцката и българо-турската граница, както и постоянният приток на военни материали от СССР към сателитните държави, особено на Балканите². Това става причина до 1950 г. цели 22% от БВП на страната да се насочва към отбраната, което е огромна тежест за разнебитената икономика на държавата. Поставя се под въпрос възможността на Тито да се съпротивлява на Москва, особено след лошата реколта, ситуацията в аграрния сектор и ембаргото на стоки от съветския блок (Rajak 2017: 70). По този начин инцидентите по границата на Югославия с държавите от Източния блок са разглеждани като дребни провокации, които „целят отслабване на югославската икономика и интензифициране войната на нерви“ (FRUS 1976: 877). Според посолството на САЩ в СССР, Вашингтон и Западна Европа трябва да разширят търговските си отношения

¹ П. Пипинелис е постоянен заместник-министър на външните работи в периода 1947-1948 г. През 1952 г. става постоянен представител на Гърция в НАТО.

² CIA-RDP82-00457R008400300009-1, Informational Report, August 22, 1951, 1 – 2, <https://archive.org/details/CIA-RDP82-00457R008400300009-1> (достъпен 10 декември, 2018).

с югославяните, без да се опитват да извлекат политически концесии в името на задълбочаването на разкола между Тито и Коминформбюро (FRUS 1976: 856). По същото време либерализацията на търговията с Югославия трябва да покаже на Тито, че тя може да бъде ограничена „по всяко време, ако той не се държи прилично“ (FRUS 1976: 870). Отпускането от американския Конгрес на помощ под каквато и да е форма не е лесно и докато Д. Ачесън е на поста държавен секретар, той непрекъснато подчертава в разговорите си с югославските лидери за връзката между действията на режима в Белград и шансовете за получаване на американска помощ. Това не е без ефект, защото в ООН Белград помага много повече в преодоляването на съветските вета, започва да подобрява отношенията си с Австрия и Италия и най-важното – затваря границата с Гърция, което донякъде предопределя изхода на гръцката гражданска война (Rubinstein 1970: 31; Brands 1987: 45 – 46). Политиката на западните сили и най-вече на САЩ до лятото на 1950 г. е насочена към това Югославия да бъде използвана като „идеологически клин“, нарушаващ кохезията на съветския блок.

Веднага след атаката срещу Южна Корея е съставен списък на райони, които според ЦРУ са особено уязвими за съветска намеса. Това са Иран, Индокитай, Филипините, Корея, Германия, Гърция и Югославия (Kuhns 2007: 397). Отношенията между последните две са от особена важност, защото Италия, Гърция и Турция са разглеждани като трио, между което обаче няма директна връзка, след като последните две са географски отделени от Западна Европа. Хари Труман и администрацията му към 1950 г. вярват, че Съветите искат да прегазят Иран, да получат достъп до петрола в Близкия изток, да си гарантират перманентно присъствие в топлите води на Персийския залив и Източното Средиземноморие, което принуждава САЩ да използват силна съюзническа система, за да се наложи

ред. Така се очертава и моделът на американската политика, чиято цел е да се прекъсне разрастването на съветското влияние, запазвайки политическата привързаност на зоната, включваща Югославия, Гърция и Турция към орбитата на Вашингтон. Това на практика предопределя и приемането на Атина и Анкара за членки на НАТО през февруари 1952 г., като и двете държави изпращат военни контингенти в Корея. Докато Дж. Кенан смята, че САЩ и СССР се намират в някакъв стабилен баланс, Д. Ачесън твърди точно обратното. Освен това, държавният секретар на САЩ не е доволен от обикновеното равновесие и иска да наклони баланса в решителна полза за Запада (Beisner 2006: 154). Според американския геополитик Никълъс Спайкмън държавите не са заинтересовани от постигането на равновесие между тях, а само от баланс, който е в тяхна полза, защото „няма истинска сигурност в това да бъдеш толкова силен, колкото и потенциалният враг“ (Spykman 1942: 21). Идеите на Спайкмън са в основата на създадените под егидата на Съединените щати военни съюзи като НАТО, СЕНТО и СЕАТО, защото периферните области, които обхващат тези пактове, трябва да представляват буфер срещу всеки съперник, разчитащ на сухопътна военна сила (Карастоянов 1997: 34; Узунов 2005: 57). Разширяването на зоната на отговорност на Алианса към Балканите е свързано и с развитието на Египетската криза от 1951 г. и все по-намаляващото влияние на Великобритания в района, което поражда опасение за възможен пробив от страна на СССР в резултат на локален въоръжен конфликт към богатите на петрол Близък и Среден изток (Баев 2010: 58). Постепенно заплахата за периферията през лятото на 1950 г. започва да се възприема като предполагаема опасност и за центъра. Това не означава, че „балканският регион е възприеман като сфера на периферни интереси, а че се намира в периферията на това, което би могло да се разглежда като европейско про-

дължение на орбитата на Вашингтон“ (Smith 2000: 68, 71). Така, от една страна, значението на Югославия при решаването на проблемите на западноевропейската отбрана нараства, а от друга – гравитацията на Белград около Запада ще реши поне отчасти и военностратегическата безизходица на Атина.

Тук следва да припомним, че до този момент обаче гръцко-югославските отношения по-скоро буксуват и като оставим настрана идеологията и различната социално-политическа система, проблемите идват главно заради въпроса с връщането на гръцките деца и стремежа на Белград да се изяви като защитник на „славомакедонското“ население в Егейска Гърция, което предизвиква раздразнение в Атина (Hatzivassiliou 2006: 12). Според мнението на американския посланик в Белград „югославското правителство ще продължи да се движи с предпазливост“ и едва ли „могат да се очакват внезапни промени“ в неговата политика спрямо Атина. От американското посолство смятат, че проблемът е в „... мисленето на Югославската комунистическа партия спрямо истинските отбранителни нужди на страната..., само когато събитията ги убедят в собствената им стратегическа уязвимост, ще бъде изградена истински стабилна база на гръцко-югославското разбирателство“ (FRUS 1977: 252). Броени дни преди началото на Корейската война държавният секретар смята, че Гърция трябва да бъде „добре посъветвана да се опита да формулира всички аспекти на външната си политика“, като проблем номер едно е „оцеляването на страната като свободна държава“. За Вашингтон е разбираема свръхчувствителността на Атина към „югославските намеци спрямо гръцките славофони и твърдата британска позиция по кипърския въпрос, но нито Кипър, нито югославяните представляват сериозен проблем за Гърция“, защото е малко вероятно от Белград „да предявят искания за територии или други концесии“ против волята на гърците, а се

подчертава и факта, че САЩ избягват да реагират на рутинната югославска пропаганда за „западния империализъм“ (FRUS 1978: 378; FRUS 1980: 1420). На 26 юни, само ден след началото на севернокорейската атака, от Държавния департамент отчитат, че нормализирането на отношенията на Югославия с нейните прозападни съседи „може да бъде от голяма важност във време на опасност“, като би било твърде жалко, ако уреждането на този „деликатен малцинствен проблем се превърне в условие“ за нормализирането на гръцко-югославските отношения. Изглежда, че сближаването между двете балкански държави може да се случи само, ако този въпрос бъде изтикан настрана (FRUS 1980: 1430). При разговор на американския посланик в Югославия Джордж Алън с Лео Матес³, последният дава индикации за подобряване на гръцко-югославските отношения, като от Белград са готови напълно да оставят въпроса за македонското малцинство настрана и „да се продължи с въпроси, по които може да се постигне напредък“. Според Дж. Алън Югославия и нейните некомунистически съседи (Гърция и Италия) са изправени пред една и съща заплаха от Изток. Нуждата от подобряване на отношенията, за да се „координира противопоставянето на тази заплаха, далеч превишава дребните национални въпроси за престиж“ (FRUS 1980: 1440 – 1441).

Според разузнавателните анализи на ЦРУ от 1950 г. непровокираната атака на севернокорейците отваря нова фаза в конфликта между СССР и несъветския свят, защото от края на Втората световна война Москва „умишлено възнамерява да разшири съветската зона на контрол чрез директни действия срещу несъветска държава“. Отчита се фактът, че независимо от събитията в Корея Съветският съюз има „капацитета да създава серия от инциденти, сравними с корейския

³ Л. Матес е югославски дипломат, съветник на посолството на ФНРЮ в Лондон, а от 1954 г. е посланик в САЩ.

сценарий, всеки от които заплашва американската политика на съдържане на комунистическата експанзия...да разпилее и пренатовари американските военни усилия⁴. Освен това, без директна намеса на съветски сили, но с подкрепата на Москва, балканските комунистически режими могат да започнат локална война в значителен мащаб по границите с Гърция, Турция и Югославия⁵. В тази насока опасения изказва и американският заместник-представител в ООН, който в разговор със заместник-външния министър на Югославия Алеш Беблер заявява, че последният става все по-загрижен за вероятността от съветска атака срещу Югославия наред с нарочната кампания в Съветския блок, която сипе обвинения че „оста Атина-Белград“ подготвя агресия срещу своите съседи в съглашение със САЩ (FRUS 1980: 1434 – 1435). Предчувствията в югославската столица са допълнително подхранвани през следващите месеци от безпрецедентното военно струпуване на съветския блок. Според Пол Нице, който оглавява Щаба за политическо планиране към Държавния департамент, съществува реална опасност от въоръжена атака срещу Югославия, заради възможността китайците да тръгнат по стъпките на Тито (Milošević 2007: 65 – 66). Тези анализи се основават на предположението, че нападението в Корея е съветска инициатива към по-широка война. Действителността обаче е друга. Всъщност Сталин предупреждава за необходимостта да се избягват сериозни конфликти, които да предизвикат американска военна намеса и дори се опитва да ограничи експанзионистичните планове на Мао Дзедун за десант на остров Тайван. На практика корейската акция е одобрена от Кремъл едва след като Ким Ир Сен уверява съветския лидер, че това няма да

предизвика намесата на САЩ. Нещо повече, съветското ръководство е на мнение, че решението на въпроса трябва да се извърши от КНДР и КНР, но заради историческите наслонения във взаимоотношенията между Китай и Корея в Пхенян се опасяват, че помощта на Мао може да доведе до регионална хегемония на Пекин. (Кисинджър 1997: 425; Баев 2012: 39, 45, 46). С поощряването на Китай да се ангажира в севернокорейската инициатива Сталин цели да засили зависимостта му от СССР. Трябва да се отбележи, че след разгрома на Япония във Втората световна война Москва си възвръща голяма част от загубените геополитически позиции след поражението в Руско-японската война (1905 – 1905) и като се има предвид по-голямата военна мощ на Вашингтон Сталин едва ли би рискувал директен сблъсък с американците. (Бояджиева 2017: 509; Кисинджър 1997: 426).

Въпреки, че Дж. Кенан подкрепя тезата за ограничения размер на корейския конфликт, в другата група около държавния секретар Дийн Ачесън, която разполага с подкрепата на мнозинството от Държавния департамент и американското военно командване, смятат, че подобни конфликти трябва да се очакват в Западна Германия и Югославия. Постепенно американската администрация започва да разглежда Югославия не само като модел за прилагането на стратегията на „клина“, а и като част от стратегическата отбрана на Европа от СССР. От лятото на 1950 г. до нормализирането на отношенията със Съветския съюз през 1956 г., Югославия постепенно се включва в западната отбранителна система (Rajak 2014: 151 – 152). В реч на американския президент от 16 април 1951 г. Югославия е посочена „за държава, чието стратегическо местоположение е от особена важност за отбраната на североатлантическата зона, и че незабавното увеличаване на способността ѝ да се отбранява ... ще допринесе за съхраняването на мира и сигурността на тази зона“ (Bundy 1952: 137).

⁴ CIA-RDP86B00269R000300040004-D, Review of World Situation, July 19, 1950, 1, 4, <https://archive.org/details/19July1950ReviewoftheWorldSituation> (достъпен 15 декември, 2018).

⁵ CIA-RDP86B00269R000300040004-D, 4 – 5.

Американската помощ все повече се основава на стратегическите военни изисквания на Запада (Rajak 2014: 67). Освен това в меморандум на американското разузнаване от есента на 1950 г. е отбелязано, че в случай на атака срещу Югославия, Вашингтон трябва да е в състояние да предостави военна помощ. Всичко това показва, че този нов етап в балканската политика на Съединените щати със сигурност е повлиян от конфликта на Корейския полуостров (Baev 2000: 97).

Това, което истински притеснява югославяните, е, че след като на 26 ноември 1950 г. китайската армия се намесва в Корея, на 29 ноември с резолюция Коминформбюро обявява, че Югославската комунистическа партия е в ръцете на „терористи и шпиони“, което се разглежда като ход на Сталин в подготовката на военен удар срещу режима в Белград (Rajak 2014: 67). Само за една седмица югославските лидери се решават да потърсят военна помощ от САЩ и Западна Европа – нещо немислимо до този момент, защото сраженията в Далечния изток изглеждат свързани с интензификацията на напрежението по границата на страната с Източния блок (Rubinstein 1970: 28). Докато през октомври 1950 г. изглежда, че силите на ООН са на прага на победата в Корея, в САЩ са достатъчно самоуверени, за да протакат изслушванията в Конгреса по югославското искане за помощ. Към края на ноември китайската намеса в корейския конфликт разбива и най-оптимистичните прогнози за скорошна победа. За Тито, който е сред малкото югославски емигранти-комунисти, оцелели в големия терор в СССР през 30-те години, китайската интервенция представлява допълнителна ескалация на напрежението. За напрегнатата ситуация в Белград свидетелства и Милован Джилас, който твърди, че точно през „тези години ние разгледахме различни варианти по отношение на възможна атака върху нас от изток – дори и възможността да се присъединим към Атлантическия съюз“

(Djilas 1980: 126). Колко основателни са били опасенията за Тито, показва и срещата между Сталин и външния министър на Китайската народна република Чжоу Енлай през 1952 г. в Москва. Според Сталин войната „къса нервите на американците... севернокорейците нищо не изгубиха, освен жертвите в тази война... нужни са самообладание и търпение“. Енлай заявява, че според Мао войната трябва да продължи, защото е изгодно за Москва и Пекин, като Китай е готов да удължи конфликта с още две-три години (Волкогонов 1996: 271). Според Лео Матес „външната политика на Русия днес се води от всички аспекти и върви по стъпките на експанзията, преследвана от руските царе. Балканите са една от най-упорито преследваните цели. Причината за това винаги е бил достъпът до бреговете на Средиземно море. Само няколко километри разделят доминираната от Съветите България от водите на това море“ (Mates 1953: 109). В периода 1950 – 1951 г. съветското разузнаване и Сталин вярват, че Вашингтон оказва натиск върху Югославия да се присъедини към НАТО, за да формират общ фронт срещу СССР. Американските и британски оръжейни доставки от 1951 г. и установяването на американско-югославско сътрудничество в областта на разузнаването подхранват опасенията в Москва. Тези схващания са допълнително подсилени и от започналите преговори между Атина, Белград и Анкара за формирането на Балканския пакт (Kramer 2017: 40). За Белград опасността българите или унгарците да изиграят ролята на севернокорейците е голяма. Точно това става и причината САЩ да гледат реално на възможността за подобна сателитна атака и в Европа, в която Кремъл няма да бъде открито замесен, и която, при успех, не само ще засили стратегическата позиция на Съветския съюз, но и ще подкопае западната система от съюзи, преди да е станала твърде силна. Според посланика на САЩ в Гърция, ако „изчисленията се окажат правилни, Гърция и Югославия по-

отделно или и двете заедно ще бъдат най-вероятните мишени“ (FRUS 1982: 447). Според него Белград и Атина са политически и физически изложени на атака, като последната, докато е била обект на специално внимание от страна на САЩ и Великобритания в края на 40-те години, сега не е защитена от обвързващи задължения както членовете на НАТО. Корейският опит демонстрира, че Съветите няма да зачитат зона, в която САЩ имат основни интереси, но нямат разположени американски войски и нямат ясни задължения за отбраната ѝ. Изказват се опасения, че Кремъл „дори може да е наясно, че Съединените щати нямат настоящи планове да изпращат войски в Гърция в случай на война, било то локална или обща“ (FRUS 1982: 448).

Перспективата за подобен развой на събитията няма как да не предизвика тревога за Атина, с оглед на обстоятелството, че зоната на гръцка Тракия, доминирана от планините на Южна България, е твърде тънка и липсва дълбочина за ефективна отбрана (Chourchoulis 2012: 638). Гръцките политици вярват, че подкрепяйки ги в борбата срещу комунистите, САЩ са поели дългосрочен ангажимент и очакват американската икономическа и военна помощ да продължи. Обаче още преди да е приключила гръцката гражданска война, оценката на Вашингтон за стратегическото значение на страната се променя. За периода 1950 – 1951 г. регионалната стратегия на САЩ се фокусира върху Турция като най-силната антикомунистическа страна по периферията на СССР, докато Гърция е разглеждана като европейска и балканска държава, която няма голям военен потенциал и може да играе предимно спомагателна роля във военните действия на Балканите (Miller 2009: 29 – 30). Това принизява стратегическата ценност на Атина, но още по-болезнено се възприемат американските дипломатически инициативи в ООН за подобряване в отношенията между Гърция и северните ѝ съседи с надеждата

да се редуцира напрежението на Балканите, заедно с настояването гръцките сухопътни сили да бъдат намалени до 120 000 души. Дори главнокомандващият на гръцката армия – маршал Папагос, няколко пъти публично предупреждава за пагубните последици, ако размерът на въоръжените сили бъде коригиран. Само избухването на Корейската война спира изпълнението на тези планове (Iatrides 2004: 82; Hatzivassiliou 2006: 10). Още през юли 1950 г. САЩ смятат, че политиката към Гърция трябва да се преразгледа. Финансовата подкрепа за Турция, Иран, Италия и Гърция маркира основните стратегически интереси и отговорности на Вашингтон в тези зони. „Тази верига не трябва да бъде разбита от слабата позиция в Гърция“, като стабилно свързана със Запада, Атина ще помогне в поддържането на контрола върху Източното Средиземноморие и Северноафриканския район; ще пази западния фланг на Турция и източния на Италия; ще осигури потенциален втори фронт за диверсии към Изтока в случай на съветски операции срещу Западна Европа; и не на последно място, ще улесни като фактор продължаващото дезертиране на Тито от съветския блок (FRUS 1982: 389). Това осигурява приемането на държавата в НАТО и отваря пътя за продължаване на американската помощ за страната. Според американското ръководство никъде другаде престижът на САЩ извън НАТО не е така ангажиран както в Гърция. Провалът на САЩ да осигурят адекватна подкрепа, която да предотврати попадането на Атина в съветската орбита, ще има непосредствен ефект не само върху волята на некомунистическия свят за съпротива, но и ще направи позицията на Югославия изключително опасна, дори неударима (FRUS 1982: 384). Постепенно САЩ започват да разглеждат Гърция и Югославия като стратегически взаимозависими, т. е. заплаха срещу едната ще даде своето отражение и върху другата. Корейските събития подчертават общото между гръцките и югославски

интереси в сигурността пред потенциалната военна опасност от Коминформбюро. От тях се изисква „реално сътрудничество“, за да се изгради сила срещу Съветите (FRUS 1982: 408). Гърция заедно с Югославия е една от зоните по периферията на Източния блок, в която Съветският съюз може да се опита да използва въоръжените сили на своите сателити. В началото на 1951 г. Софоклис Венизелос за пореден път издига идеята за съюз между Гърция, Турция и Югославия, като тази прозападна комбинация не само ще се радва на регионално превъзходство „чрез някакъв вид военно взаимодействие“, но и може да даде решение на проблема, свързан с намаляването на гръцката армия заради тежестта спрямо бюджета (Hatzivassiliou 2006: 10; FRUS1982: 422). От своя страна, през април същата година в телеграма на Ачесън до американския посланик в Атина, държавният секретар предлага министър-председателят на Гърция да бъде информиран, че „както той знае, това правителство [на САЩ] придава голяма важност на близките приятелски отношения между Югославия и Гърция ... разширихме и помощта за постигането на тази цел“. Съгласно това е „желателно Югославия и Гърция да дойдат до взаимно споразумение възможно най-рано относно, действия, които всеки ще предприеме в случай на атака срещу другия... надяваме се, че те ще предприемат дискусии, с които да изяснят и координират техните действия при подобна евентуалност“ (FRUS 1985: 1779). Дийн Ачесън се надява чрез близките отношения между САЩ и Гърция, да „произведе гръцко-югославско споразумение в хармония с американските планове, без... неудобство за САЩ“. Освен това САЩ дават да се разбере, че няма да считат тези двустранни дискусии като подходящ форум, в който да се „формулира ново основно политическо и териториално споразумение на Балканите“ (FRUS 1985: 1779 – 1780). На практика това показва, че гръцко-югославското споразумение трябва да

се разглежда като отбранително и не трябва да служи като инструмент при решаването на висящи въпроси, например в югославско-италианските отношения покрай Триест. Не се одобрява и „никакво предвиждане за разделянето на Албания между Югославия и Гърция“ и не се счита за подходящо в двустранните преговори да бъде включвана Турция, заради демонстрираното нежелание на Анкара да се ангажира в двустранни или регионални дискусии за сигурност, освен на базата на американско участие в тях (FRUS 1985: 1780). Британците също проявяват интерес към създаването на регионални съюзи на Балканите, тъй като това ще даде възможност за свързването на Югославия с НАТО, посредством Гърция (и Турция), без да се предлага членство на Белград. Идеята за такъв пакт се споменава през ноември 1951 г. при разговор на британския посланик в Югославия с Тито, в който югославският лидер споменава за сближаване с Атина, тъй като „заплахата за Югославия е заплаха и за Гърция“ (Vukman 2012: 26).

Според Джордж Макгий, помощник-държавен секретар, Кремъл е сериозно „обезпокоен от перспективата за гръцко-югославско сближаване, което би осигурило значителни антисъветски сили на страната на Запада и път към Източна Европа“ (FRUS 1982: 383 – 384). Съществува и възможността това да послужи като претекст за Москва да въведе войски в България и Албания, което би представлявало непосредствена опасност за Гърция, Турция и Югославия (FRUS 1982: 456). Според Тито с действията си съветската пропаганда генерира впечатлението, че СССР е обкръжен, което „създава база за превантивна война в психиката на руснаците“ (FRUS 1988: 1300). Възползвайки се от събитията в Корея, Ачесън засилва въоръжаването на НАТО и превръща предписанията на Съвета за национална сигурност (NSC-68) в реалност (Beisner 2006: 323). Според NSC-68 Западът има нужда от значителна конвенционална сила за отбрана, след като

Москва е готова да предприеме сериозни рискове в преследването на експанзия и заради факта, че скоро съветите ще имат значителен ядрен арсенал. Следователно конвенционалните военни сили, било то американски или местни, ще са нужни, ако подобни събития възникнат (Jervis 1980: 580). Според щатския адмирал Форест Шърман Югославия, Гърция, Турция и Иран не трябва да се разглеждат като зона, в която „ние трябва да разполагаме сили, а в зона, в която можем да намерим сили“ (FRUS 1982: 36). Тази американска линия изиграва значителна роля в еволюцията на политиката за сигурност на Гърция и Югославия. Според цитирания адмирал, за да не се допускат същите грешки в бъдеще, трябва да се разширят задълженията до заплашените зони, като се затвърди репутацията пред комунистите, че силата ще се посрещне със сила, което ще съдържа авантюризма (FRUS 1982: 581). Чрез двустранно американско-гръцко споразумение в края на 1951 г. Атина става бенефициент по Mutual Defence Assistance Program (MDAP), чрез която САЩ предлагат военна помощ за техните съюзници. След като планът „Маршал“ изтича, акцент вече е поставен върху военната помощ за сметка на икономическата (Hatzivassiliou 2006: 13). На 14 октомври се подписва подобно споразумение и в Белград, с което Югославия също става част от MDAP, въпреки че тайните преговори за доставката на военни материали са започнали още през декември 1950 г. (Rajak 2011: 13; Dimitrijević 1997: 20). Като се има предвид затрудненото социално-икономическо положение на Великобритания и Франция, САЩ стават най-големия доставчик на оръжие за югославската армия. Между 1951 и 1952 г. военната помощ за Белград надхвърля икономическата от Запада, като за този период югославският режим получава над 156 000 000 долара или почти половината от това, което Вашингтон отпуска на най-близкия си партньор Великобритания (Dimitrijević 2008: 259; Heuser 1991: 38). На

практика моделът е същия като при Гърция и Турция: икономическа подкрепа, политически гаранции и най-накрая военна помощ (Bundy 1952: 139). По същото време инкорпорирането на Югославия в отбранителната система на НАТО чрез координирано планиране и американската военна помощ позволяват модификацията на отбранителната стратегия на НАТО за югоизточния фланг и възможността страната да бъде включена в Балкански-Близкоизточен бастион от западно ориентирани държави (Rajak 2017: 73; FRUS 1985: 1685). Според Лео Матес в международен план Югославия „трябва да изпълни две цели: да консолидира отношенията си с приятелски нации и да засили позицията си в първата линия на отбрана срещу... агресия в Европа. Това може да бъде постигнато със сътрудничество в икономическата област и изграждането на ефективна система на колективна сигурност“ (Mates 1953: 107).

От края на 1950 г. американците са убедени, че атака на сателитните държави е далеч по-вероятната възможност от директна съветска инвазия, която може да прерасне в обща война (Beisner 2006: 170). Следвайки тези схващания Гърция, Югославия и Турция са разглеждани като най-ефективната сила по съветската периферия в Европа, като в същото време са и най-уязвими за чисто сателитна атака, отколкото другите нации. Успешна атака върху тях ще се разглежда като фатален удар върху западноевропейските страни (FRUS 1982: 450). В началото на 1951 г. Д. Ачесън предупреждава, че нахлуването в Югославия би представлявало агресия, която ще „опъне до краен предел структурата на световния мир“ (Beisner 2006: 170). По същото време Дейвид Кели, британски посланик в Москва, признава, че единствената възможност на СССР да се разправи с режима на Тито, е да го свалят с военни средства, но това е малко вероятно да се случи, защото ролята на Югославия в отбраната на съветската сфера не е толкова

важна (Vukman 2010: 8 – 9). Опасенията на британците са, че гръцкият въпрос вероятно ще получи по-нататъшно развитие (т. е. подновяване на гражданската война) при атака срещу Белград, като в случай на комунистическа победа в Гърция ще бъде засегната драстично „цялата рамка на средиземноморската стратегия“ (Vukman 2009: 168 – 169).

Трябва да се отбележи, че според американските разузнавателни доклади от 1950 г. директна съветска или сателитна агресия срещу Атина не се разглежда като предстояща, а „би дошла като част от атака върху стратегически по-важната цел – Югославия“, което ще доведе до подновяване на партизанската кампания, особено като се има предвид, че според доклад на United Nations Special Committee on the Balkans от 1950 г. България продължава да дава „морална и материална подкрепа“ на партизаните близо до гръцката граница (Kuhns 2007: 401; FRUS 1982: 392). Географско-стратегическата позиция на Атина и Белград и съществуващото съотношение на силите в света налагат необходимостта от създаването на съвместни планове за отбрана, още повече че територията на Северна Италия, Югославия и Гърция се разглежда от НАТО като едно бойно поле (Dimitrijević 2008: 260, 263). След като Адриатическо море разделя Южна Европа на две големи сухоземни части, единствената връзка между Апенинския и Балканския полуостров е чрез Юлийските Алпи, като навсякъде другаде връзката е чрез морски комуникации. Ходът на събитията в Северна Югославия, при военен сблъсък Изток-Запад, ще повлияе сериозно на отбраната на Северна Италия⁶. Според генерал Омар Брадли, председател на Военния комитет на НАТО, Италия, Гърция и Югославия трябва да бъдат тясно обвързани помежду си. При евентуално отсъствие на Югославия от общите отбрани-

⁶ NATO. S.G. 13/24, September 26, 1952, 22 – 23, http://archives.nato.int/uploads/r/null/1/1/113790/SG_013_24_ENG_PDP.pdf (достъпен 5 януари, 2019).

телни споразумения „Гърция ще бъде изолиран аванпост“⁷. Точно в тази връзка започват интензивни преговори за конкретни военни планове между западните съюзници и югославския режим, въпреки различията. Целите на всички преговори от 1951 – 1952 г. са югославяните да бъдат убедени да не се защитават самостоятелно, а в сътрудничество със Запада, за да се защити входът към Северна Италия при района на Любляна (Dimitrijević 2008: 256, 260). С военната подкрепа на НАТО, Югославия трябва да води отбранителна война, жертвайки минимум от територията на страната⁸. Стратегическата цел на Алианса е да спре съветския удар „колкото се може по на изток и на север“, поради което Югославия става ключов компонент в отбраната на Италия и Гърция⁹. Всичко това предизвиква преразглеждане на отбранителната концепция на Белград, която до този момент предвижда отстъпление в планините. При новото положение основните ефективни на югославската армия трябва да се съсредоточат в зоната на Любляна и Вардарската долина, за да бъдат подсигурени двата най-важни комуникационни маршрута и снабдителни линии със Западна Европа (Dimitrijević 2008: 260). В случая с Вардарската долина това би улеснило гръцката отбрана в Западна Тракия. Внезапна атака е основният страх на Гърция и в този случай страната трябва да си осигури така необходимото време за завършването на мобилизацията, защото в противен случай рискува да загуби войната още преди да е ангажирала всичките си сили (Hatzivassiliou 2006: 26). Изчислява се, че дори българската окупация да се ограничи до гръцка Тракия и Македония, това ще представлява

⁷ NATO. SGM-1727-51, October 20, 1951, 5–6, http://archives.nato.int/uploads/r/null/1/2/120729/SGM-1727-51_LTD_ENG_PDP.pdf (достъпен 6 януари, 2019).

⁸ NATO. I.P.T. 54, August 6, 1951, 4, http://archives.nato.int/uploads/r/null/9/9/99701/IPT_054_ENG_PDP.pdf (достъпен 6 януари, 2019).

⁹ NATO. S.G. 13/24, 12, 23.

значителен успех за Съветите. Солун, заедно с линията на комуникация с Югославия, ще бъде в ръцете на Източния блок, наред с това Гърция ще се лиши и от най-плодородния си аграрен район (FRUS 1982: 456). В разговор с генерал О. Брадли през 1951 г. командващият гръцката армия генерал-лейтенант Теодотос Григоровулос, освен че подчертава важноста на Гърция за десния фланг на НАТО заедно с важноста ѝ за комуникациите към Суец, смята, че непосредствена цел на съюзниците трябва да бъде да окажат помощ на Югославия колкото се може по-скоро при война, дори и възможността страната да стане член на Северноатлантическия пакт (Chourchoulis 2010: 68)¹⁰. Според ген. Григоровулос на северната гръцка граница е необходима координация с Белград като „югославската армия може да бъде използвана директно като прикритие на десния фланг на Supreme Allied Commander Europe“ в района на Истрия, като основната част трябва да бъде разположена в южния район на страната, „взаимодействаща с основната маса на гръцката армия в поддържането на заплахата срещу фланга на врага... координацията между Югославия и Гърция е наложителна и трябва да бъде възможно най-ефективна“¹¹. Ефективното военно сътрудничество с югославяните е необходимо и поради опасността, че няма да може да се поддържа физически контакт между гръцките и турски сили в Европа, освен ако ядрото на турската армия не бъде разположено в Източна Тракия (Chourchoulis 2010: 74 – 75). Според Атина без югославяните турците биха се изтеглили в Мала Азия още в ранните етапи на войната, а Гърция би имала малък шанс сама срещу България (Hatzivassiliou 2004b: 126 – 127). Затова не трябва да ни учудва, че когато Белград информира в началото на 1952 г. Атина, че федералната армия ще отбранява цялата територия

на страната, вместо да се изтегля в планините, това е посрещнато с облекчение от гръцкото военно командване. Това не само отваря пътя за общи отбранителни усилия с Турция, но и сигнализира за гръците прехода от отчаяна военна непълноценност до позицията на регионално превъзходство (Hatzivassiliou 2004b: 126 – 127). Според Атина координацията във военните планове между двете страни може да позволи прилагането forward strategy спрямо българите, което е важно за страната, след като без нея Западна Тракия не може да бъде задържана (FRUS 1988: 798).

Въобще стратегията, която ще бъде възприета от югославските сили – поддържането на значителни части между България и Албания, блокирането на долината на Вардар на юг, степента на сътрудничество и подкрепата, която югославските сили могат да получат, – ще маркира ефекта върху ситуацията на гръцкия и италиански фронт (Pedlow 1997: 220). Всичко това се базира на идеята за общо стратегическо планиране, което да обхваща целия южен фланг на НАТО. Към началото на 1953 г. обаче Западът се проваля в интегрирането на Югославия в обща отбранителна схема, след като през ноември 1952 г., по време на планираните дискусии между представители на трите големи сили (САЩ, Великобритания и Франция) и Югославия, ръководството в Белград не успява да получи гаранции срещу атака от Източния блок. Това се възприема като сериозна заплахата за националната сигурност, защото повече от всичко Тито се опасява страната да не стане „европейска Корея“ (Rajak 2010: 32). Като цяло американските разузнавателни доклади по това време не престават да твърдят, че атака срещу Югославия няма да доведе до директен сблъсък със силите на НАТО (Heuser 1991: 35). Основният фактор, „който служи за ограничаване на директната военна помощ, с изключение на военното оборудване и снабдяване... е възможността всеки конфликт в тази зона да бъде прелюдия към атака сре-

¹⁰ NATO. SGM-1727-51, p. 8.

¹¹ NATO. SGM-1727-51, p. 8 – 9.

щу страните от Северноатлантическия пакт“.

Всъщност от Алианса смятат, че не трябва да се предприемат никакви военни действия или да се разгръщат сили, защото това сериозно би застрашило способностите му да отбранява зоната си¹². Провалът на мисията на генерал Томас Хенди, командващ американските сили в Европа, принуждава Тито да търси допълнителна сигурност на юг. За гърците основната цел на близките контакти с югославяните, а от февруари 1953 и на влизането в Балканския пакт, е да се засили военната им защита срещу атака от север през България.

Анализът на събитията от началото на 50-те години показва, че Гърция и Югославия има какво да спечелят от сближаването помежду си. Атина се надява да увеличи значението си за Запада, като поддържа контакти в областта на отбраната с режима на Тито, особено след ноември 1952 г. За Белград отношенията с Гърция (и Турция) изглеждат са единствената възможност, тъй като Югославия не иска да провокира Москва, като се доближи директно до западните сили (Hatzivassiliou 2006: 12). Всъщност две големи събития през 1950 – 1951 г. повлияват политически и икономически върху позицията на Югославия, ускорявайки ориентацията на страната към Запада. Първото, е лятната суша, която съсипва хреката икономика на страната, и второто – Корейската война. И в двата случая Белград осъзнава, че ефективна помощ може да се получи само от САЩ, които са най-голямата военна и икономическа сила в този момент (FRUS 1985: 1795). От това и необходимостта на Югославия външнополитически да се свърже с наднационални и международни структури, които биха засилили позициите ѝ, но не биха засегнали сериозно вътрешния ред в страната (Laković 2008: 287). Ето защо изборът на стратегическо партньорство по отношение на военните съюзи се налага като жизненоважно и

за периода 1949 – 1951 г. тази дилема е решена от самосебе си. Заплашена от един блок, страната търси подкрепата на друг (Laković 2008: 285). Усетът за уязвимост кара двете страни да тръгнат една към друга по всички въпроси, особено по военнотбранителните, като си подсигурият гърба срещу Изтока. Границата между двете страни е единствената, на която Атина и Белград усещат мира (Dimitrijević 2008: 263).

Корейската война оказва сериозно влияние върху по-нататъшното развитие на отношенията между Изтока и Запада, като променя не само господстващите до този момент възгледи, според които СССР все още не се е възстановил от разрухата през Втората световна война, но и показва че са възможни ограничени войни. Има малко място за появата на инциденти в Европа след 1949 г. Изтеглянето на британската мисия от Гърция, превратът в Чехословакия, берлинската блокада и др. са част от процеса на оформяне на разделението в Европа (Jervis 1986: 586). В Централна Европа, на територията на Германия и Австрия, западните съюзници и съветските сили буквално стоят едни срещу други и всеки опит да се провокира корейски сценарий, заплашва да подпали обща война. Друго обаче е положението на Балканите. Въпреки че Гърция и Турция са прозападно ориентирани държави, до 1952 г. те не са членки на НАТО, а Югославия, изолиран сателит-рenegат от Източния блок, представлява удобна мишена за наказателна акция, която може сериозно да наклони баланса на силите в полза на Кремъл. Освен това Балканите са и мястото, където НАТО и САЩ нямат войски, а в конфликт между местни актьори Сталин винаги може да се оттегли, без да рискува съдбата на СССР. Ключовият ефект, който се крие в корейския конфликт, е т. нар. „сенки, хвърлени от стратегическа сила“ (Smith 2000: 72).

¹² NATO. I.P.T. 54, August 6, 1951, p. 10.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА (REFERENCES)

- Амброуз 1995:** Стивън Амброуз. *Стремеж към глобализъм. Американската външна политика от 1938 до началото на 90-те години*. София, 1995. [Stivan Ambrouz. *Stremez kum globalizam. Amerikan-skata vunshna politika ot 1938 do nachalotona 90-te godini*. Sofia, 1995.]
- Баев 2010:** Йордан Баев. *Системата за европейска сигурност и Балканите в годините на Студената война*. София: Дамян Яков, 2010. [Jordan Baev. *Sistemata za evropeiska sigurnost i Balkanite v godinite na Studenata vojna*. Sofia: Damjan Yakov, 2010].
- Баев 2012:** Йордан Баев. *Другата Студена война. Съветско-китайският конфликт и Източна Европа*. Военно издателство, 2012. [Jordan Baev. *Drugata Studena vojna. Savetsko-kitaiskiya konflikt i Iztochna Evropa*. Voenno izdatelstvo, 2012].
- Бояджиева 2017:** Надя Бояджиева. *Международни отношения*. София: Албатрос, 2017. [Nadia Boyadjieva. *Mezhdunarodni otnoshenia*. Sofia: Albatros, 2017].
- Волкогонов 1996:** Дмитрий Волкогонов. *Седемте вождове*. Том 1. София, 1996. [Dmitriy Volkogonov. *Sedemte vozhdove*. Tom 1. Sofia, 1996].
- Карастоянов 1997:** Стефан Карастоянов. *Политическа география, геополитика, геостратегия*. София, 1997. [Stefan Karastoyanov. *Politicheska geografia, geopolitika, geostrategia*. Sofia, 1997.]
- Кисинджър 1997:** Хенри Кисинджър. *Дипломацията*. София: Труд, 1997. [Henri Kissinger. *Diplomaciata*. Sofia: Trud, 1997.]
- Узунов 2005:** Филип Узунов. *От Корея до Босна. Американски стратегии в съвременните локални войни и конфликти*. Велико Търново: Фабер, 2005. [Filip Uzunov. *Ot Korea do Bosna. Amerikanskistrategii v suvremenitelokalnivoini i konflikti*. Veliko Tarnovo: Faber, 2005.]
- Acheson 1987:** Dean Acheson. *Present at the Creation. My years in the State Department*. New York, 1987.
- Bundy 1952:** McGeorge Bundy. *The Pattern of Responsibility*. Cambridge, 1952.
- Baev 2000:** Jordan Baev. *Intelligence Community Estimates on Yugoslavia (1948 – 1991) – National Security and Future*, 1 (2000), 95 – 106.
- Brands 1987:** Henry Brands. *Redefining the Cold War: American Policy toward the Yugoslavia 1948 – 1960*. – *Diplomatic History*, vol. 11, No. 1, 1987.
- Beisner 2006:** Robert Beisner. *Dean Acheson. A Life in the Cold War*. Oxford, 2006.
- Chourchoulis, Kourkouvelas 2012:** Dionysios Chourchoulis, Lykourgos Kourkouvelas. *Greek perceptions of NATO during the Cold War*. – *Southeast European and Black Sea Studies*, volume 12 (2012), 4, 497 – 514.
- Chourchoulis 2012:** Dionysios Chourchoulis. *A nominal defence? NATO threat perceptions and responses in the Balkan area, 1951 – 1967*. – *Cold War History*, volume 12 (2012), 4, 637 – 657.
- Chourchoulis 2010:** Dionysios Chourchoulis. *The Southern Flank of NATO, 1952 – 1959. Military Strategy or Political Stabilization*. Lexington Books, 2010.
- Dimitrijević 2008:** Bojan Dimitrijević. *Jugoslavijai NATO 1951 – 1958. Skica intenzivnih vojnih odnosa*. – В: *Spoljna politika Jugoslavije 1950 – 1961. Zbornikradova*. Beograd, 2008, 255 – 274.
- Dimitrijević 1997:** Bojan Dimitrijević. *The mutual defence aid program in Tito's Yugoslavia, 1951 – 1958 and its technical impact*. – *Journal of Slavic Military Studies*, volume 10 (1997), 2, 19 – 33.
- Djilas 1980:** Milovan Djilas. *Tito. Story from Inside*. New York, 1980.

- Hatzivassiliou 1992:** Evanthis Hatzivassiliou. Greece and Bulgaria, 1944 – 1964: The Unspoken Assumptions. – *Balkan Studies*, 33 (1992), 1, 143 – 153.
- Hatzivassiliou 2004a:** Evanthis Hatzivassiliou. Greek Foreign Policy attitudes toward the Soviet Bloc 1944 – 1959. – In: *Griechische Kultur in Südosteuropa in der Neuzeit*. 2004, 335 – 349.
- Hatzivassiliou 2004b:** Evanthis Hatzivassiliou. From Adversity to Alliance: Greece, Yugoslavia and Balkan Strategy, 1944 – 1959. – *Balkan Studies*, 45 (2004), 1, 2004, 123 – 133.
- Hatzivassiliou 2006:** Evanthis Hatzivassiliou. *Greece and the Cold War. Frontline State, 1952 – 1967*. Routledge, 2006.
- Hatzivassiliou 2014:** Evanthis Hatzivassiliou. Shallow Waves and Deep Currents: U.S. Experience of Greece 1947 – 1961. Policies, History and Cultural Dimensions. – *Diplomatic History*, 38 (2014), 1, 83 – 110.
- Heuser 1991:** Beatrice Heuser. NSC 68 and the Soviet Threat: A new Perspective on Western Perceptions and Policy Making. – *Review of International Studies*, 17 (1991), 1, 17 – 40.
- Iatrides 2004:** John Iatrides. The United States and Greece in the Twentieth Century. – In: *Greece in the Twentieth Century*. Frank Cass Publishers, 2004, 69 – 110.
- Jervis 1986:** Robert Jervis. The Impact of the Korean War on the Cold War. – *Journal of Conflict Resolution*, volume 24 (1986), 4, 563 – 592.
- Kaplan 1980:** Lawrence Kaplan. *A community of interests: NATO and the Military Assistance program, 1948 – 1951*. Washington, 1980.
- Kugler 1990:** Richard Kugler. *Laying the Foundations: The Evolution of NATO in the 1950s*. RAND, 1990.
- Kuhns 2007:** Woodrow Kuhns. Assessing the Soviet Threat (2007) <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/books-and-monographs/assessing-the-soviet-threat-the-early-cold-war-years/docs.html> (достъпен 28 януари, 2019)
- Kramer 2017:** Mark Kramer. Stalin, the Split with Yugoslavia and Soviet-East European Efforts to Reassert Control 1948 – 1953. – In: *The Balkans in the Cold War*. Palgrave, 2017, 29 – 63.
- Laković 2008:** Ivan Laković. Jugoslavija i proekti kolektivne bezbjednosti 1950 – 1960. – In: *Spoljna politika Jugoslavije 1950 – 1961*. Zbornik radova, Beograd, 2008, 275 – 291.
- Lafeber 1985:** Walter Lafeber. NATO and the Korean War: a Context. – *Diplomatic History*, 13 (1985), 4, 461 – 477.
- Mayers 1988:** David Mayers. *George F. Kennan and the Dilemmas of the US Foreign Policy*. Oxford University Press, 1988.
- Miller 2005:** James Miller. *The United States and the Making of modern Greece. History and Power*. University of North Carolina Press, 2005.
- Milošević 2007:** Nemanja Milošević. Yugoslavia, USA and NATO in the 1950s. – *Western Balkan Security Observer*, 5 (2007), 64 – 80.
- Mates 1953:** Leo Mates. The Contribution of Yugoslavia to Peace. – *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 288 (1953), 105 – 113.
- Pedlow 1997:** Gregory Pedlow. NATO Strategy Documents 1949 – 1969 (1997). <https://www.nato.int/archives/strategy.htm> (достъпен 20 декември, 2018)
- Rajak 2017:** Svetozar Rajak. From Regional Role to Global Undertaking: Yugoslavia in the Early Cold War. – In: *The Balkans in the Cold War*. Palgrave Macmillan, 2017, 65 – 86.
- Rajak 2011:** Svetozar Rajak. No bargaining chips, no spheres of interest: the Yugo-

slav origins of Cold War non-alignment. – *Journal of Cold War Studies*, 16 (2014), 1, 146 – 179.

Rajak 2011: Svetozar Rajak. *Yugoslavia and the Soviet Union in the Early Cold War. Reconciliations, comradeship, confrontation, 1952 – 1957*. Routledge, 2011.

Rubinstein 1970: Alvin Rubinstein. *Yugoslavia and the Nonaligned World*. New Jersey, 1970.

Spykman 1942: Nicholas Spykman. *America's Strategy in World Politics*. New York, 1942.

Smith 2000: Mark Smith. *NATO Enlargement during the Cold War*. Palgrave, 2000.

Stefanides 1986: Ioannis Stefanides. United States, Great Britain and Greek-Yugoslav Rapprochement, 1949 – 1950. – *Balkan Studies*, 27 (1986), 2, 315 – 343.

Vukman 2012: Peter Vukman. The Balkan Pact, 1953 – 1958. An analysis of Yugoslav-Greek-Turkish Relations based on British Archival Sources. – *Mediterranean tanulmányok*, 22(2012), 25 – 35.

Vukman 2010: Peter Vukman. “The War of Nerves”. The Role of the United Kingdom in the Military Assistance to Yugoslavia during the Soviet-Yugoslav Conflict, 1948 – 1953 (2010). <http://coldwar.hu> (достъпен 12 януари, 2019).

Vukman 2009: Peter Vukman. The Possibility of a Soviet Military Attack Against Yugoslavia in British Archival Documents (1948 – 1953). – *Токови историје*, 1 – 2 (2009), 163 – 176.

X 1947: X. The Sources of Soviet Conduct. – *Foreign Affairs*, 25 (1947), 4, 566 – 582.

Списък на съкращенията (Abbreviations)

FRUS 1976: *Foreign Relations of the United States 1949*. Volume V. Washington, 1976.

FRUS 1977: *Foreign Relations of the United States 1949*. Volume VI. Washington, 1977.

FRUS 1980: *Foreign Relations of the United States 1950*. Volume IV. Washington, 1980.

FRUS 1978: *Foreign Relations of the United States 1950*. Volume V. Washington, 1978.

FRUS 1982: *Foreign Relations of the United States 1951*. Volume V. Washington, 1982.

FRUS 1985: *Foreign Relations of the United States 1951*. Volume IV. Washington, 1985.

FRUS 1988: *Foreign Relations of the United States 1952 – 1954*. Volume VIII. Washington, 1988.

NATO: North Atlantic Treaty Organization.

CIA: Central Intelligence Agency.

Димитър Добрев – докторант,
ИБЦТ – БАН,
e-mail: corsair_@abv.bg